

KORTE MEDEDELING

Nymphaea candida C.Presl & J.Presl nog steeds aanwezig in Gaasterland

R. Haveman¹, D. Venema²**Key words**

Nymphaea candida
Nymphaea alba
Province of Friesland
cryptic species
Netherlands

Abstract – Reported is the rediscovery of *Nymphaea candida* in Gaasterland, Province of Friesland, the Netherlands. The species was seen here for the last time in 1978, but a survey of the larger area around Oudemirdum showed that *N. candida* is not rare in this area. Its distribution area is discussed and a table with discriminative characters of *N. alba* and *N. candida* is given.

Samenvatting – *Nymphaea candida* was in Gaasterland voor het laatst gevonden in 1978, maar de soort blijkt na een gerichte zoektocht in de bredere omgeving van Oudemirdum niet zeldzaam. De verspreiding in de streek wordt bediscussieerd en de verschillen met *N. alba* zijn uitgewerkt in een tabel.

Publicatiedatum – 23 maart 2021**INTRODUCTIE**

Nymphaea candida C.Presl & J.Presl (Noordelijke waterlelie) is in Nederland een zeldzame soort, die het zwaartepunt van zijn verspreiding heeft in de beekdalen en veenkoloniën aan de randen van het Drents Plateau. De eerste melding van deze soort – die lang onopgemerkt bleef in ons land – werd gepubliceerd door Roelofs & van der Velde (1977), die de soort ontdekten in het Haarsteegse Wiel, een doorbraakkolk aan de Hedikhuisense Maas. In het jaar na het verschijnen van dit artikel beschreven Giesen & van der Velde (1978) meer vindplaatsen. Het verspreidingskaartje dat zij publiceerden laat twee zwaartepunten van *N. candida* zien, namelijk het Midden-Nederlandse rivierengebied en de al genoemde randen van het Drents Plateau. Daarnaast noemen ze een vindplaats aan de Overijsselse Vecht en een vindplaats bij Rijs in Gaasterland. Het totale aantal uurhokken met *Nymphaea candida* is op dat moment 11. In een recent artikel in Stratiotes beschrijven Haveman et al. (2017) de verspreiding van *Nymphaea candida* in Nederland, en het aantal uurhokken is op dat moment gestegen tot 28. In dit artikel wordt

echter geen aandacht besteed aan de vindplaats in Gaasterland. De laatste vermelding uit deze regio stamde uit de omgeving van Oudega, tussen Balk en de Fluezen; de soort werd hier in 1978 gevonden door de Friese botanicus D. T. E. van de Ploeg. Dit was de eerste en enige vondst van de soort in Gaasterland nadat T. G. Giesen de soort in 1977 bij Rijs vond.

De tweede auteur werd op het spoor van *Nymphaea candida* gezet door Hinko Talsma, die hem de soort liet zien bij Sneek. Dit leidde tot de vondst van enkele 'verdachte' waterlelies in de Spoekhoekster Feart en de aanliggende zuidelijke punt van de Van Swinderenfeart ten oosten van Rijs. Tijdens een gezamenlijk bezoek kon de eerste auteur inderdaad bevestigen dat het om *N. candida* ging. Hiermee werd duidelijk dat deze kleine waterlelie nog steeds in Gaasterland voorkomt. Tijdens een gezamenlijke excursie en aanvullend onderzoek van de tweede auteur werd duidelijk dat de soort in de zuidwesthoek van Friesland een bredere verspreiding heeft dan tot dusver bekend was.

¹ Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Rijksvastgoedbedrijf, Expert Centrum Techniek, Postbus 47, 6700 AA Wageningen; e-mail: rense.haveman@wur.nl

² Staatsbosbeheer Südwest-Fryslân, De Houtwâl 2, 8567 HN Oudemirdum;

correspondentie: rense.haveman@wur.nl

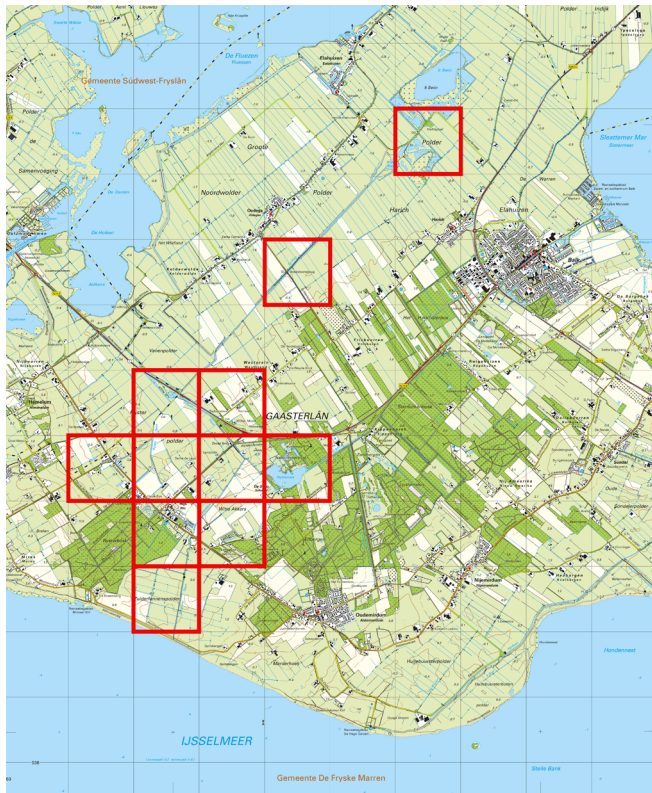

Fig. 1. Bekende verspreiding van *Nymphaea candida* C.Presl & J.Presl (Noordelijke waterlelie) in Gaasterland, Provincie Friesland. Kaart gemaakt met Stipt (Frigge 2014); ondergrond: TOPraster, Topografische Kaart, schaal 1 : 25.000, kaartblad 15E (kadaster.nl).

VINDPLAATSEN

Figuur 1 geeft de verspreiding van *Nymphaea candida* in Gaasterland weer voor zover nu bekend is. De soort is niet zeldzaam in de reeds genoemde Spoekhoekster Feart tussen de Wyldemerk en de Wytikkersfeart. Ook in de laatstgenoemde vaart komt *N. candida* geregeld voor, alsmede in het hieraan gelegen haventje van chalet- en caravanpark 'De Vossenhoek' en de zuidelijke voortzetting van de Wytikkersfeart, de Sefonster Feart. Verder is de soort aangetroffen in De Rien; deze watergang is niet in zijn geheel afgezocht, maar ter hoogte van de brug van de Bokkeleane en in de Wiede Rien aan de Keamerlânswei blijkt *N. candida* vegetatievormend voor te komen. In de Rysterfeart komt *N. candida* voor over een aanzienlijke lengte, namelijk tussen de Mientwei en de N359. Daarmee komt het totaal aantal kilometerhokken met deze soort in Gaasterland op 11, gelegen in 3 uurhokken (Fig. 1).

Waarschijnlijk is *Nymphaea candida* in Gaasterland op nog wel meer plaatsen aan te treffen. Lang niet alle watergangen zijn bezocht, mede omdat ze slecht toegankelijk zijn doordat ze in agrarisch gebied liggen. We verwachten daarom dat gericht zoeken nog nieuwe plaatsen aan het licht zal brengen, zeker in de directe aftakkingen van de hierboven genoemde watergangen.

De determinatie van waterlelies is het gemakkelijkst met zonnig weer, als de bloemen open zijn: *Nymphaea candida* vertoont dan de typische, kleine, half ondergedoken, bekervormige bloemen, terwijl *N. alba* L. (Witte waterlelie) grotere, geheel geopende en op het water liggende, stervormige bloemen heeft. Bij slecht weer, en vroeg in de ochtend zijn de bloemen van

Fig. 2. Doorgesneden bloem van *Nymphaea candida* C.Presl & J.Presl (Noordelijke waterlelie). Duidelijk zichtbaar zijn het geringe aantal stempelstralen en de in verhouding tot het vruchtgeïnsel kleine stempelschijf. Foto: R. Haveman, 2016.

Tabel 1. Verschillen tussen *Nymphaea alba* L. (Witte waterlelie) en *N. candida* C. Presl & J. Presl (Noordelijke waterlelie). De kenmerken zijn gebaseerd op [Rense Haveman et al. \(2021\)](#).

Kenmerk	<i>Nymphaea alba</i>	<i>Nymphaea candida</i>
nervatuur onderzijde blad	niet verdikt	duidelijk verdikt
kleur onderzijde blad	groen, soms rood	rood, nooit geheel groen
hoofdnerven basale bladpunten	uiteenwijkend	teruggebogen
vorm bloem	stervormig	bekervormig
positie bloem t.o.v. wateroppervlak	geheel boven water	deels onder wateroppervlak
kelkbladen volledige geopende bloem	op het water liggend	niet op het water liggend
bloembasis onderaanzicht	rond-veelkantig	vierkantig
bloembasis zij aanzicht	recht	hol
stempelschijf : vruchtbeginsel	bijna even breed	stempelschijf duidelijk smaller dan vruchtbeginsel
aantal stempelstralen	(10–)12–22(–24)	(5–)7–13(–15)
kleur stempelstralen	licht geel–diep geel	oranjegeel–rood, roze
vorm binnenste meeldraden	lineaalvormig, evenwijdige zijden	lancetvormig, verbreed in midden
kromming binnenste meeldraden	sterk	weinig tot bijna niet
breedte binnenste meeldraden	0,9–2,1 mm	1,8–2,8 mm
pollendiameter	29,0–42,0 (gem. 34,1)	36,0–50,4 (gem. 43,6)
pollentextuur	verspreide grove papillen	dichte fijne papillen
zaden	1 zijde gekield	niet gekield

beide soorten gesloten of slechts halfopen en *N. alba* wordt dan gemakkelijk voor zijn kleinere verwant gehouden. Ook in deze omstandigheden kunnen de soorten echter vrij gemakkelijk uit elkaar gehouden worden door een combinatie van kenmerken ([Tabel 1](#)), waarvan de belangrijkste de verhouding stempelschijf–vruchtbeginsel en het aantal stempelstralen zijn. Deze kenmerken kunnen het gemakkelijkst beoordeeld worden aan een van top tot bodem doorgesneden bloem ([Fig. 2](#)).

LITERATUUR

- Frigge P. 2014. Stipt. Versie 2014. Ravon, Nijmegen.
- Giesen TG, van der Velde G. 1978. De verspreiding van *Nymphaea candida* Presl en *Nymphaea alba* L. in Nederland. [Gorteria 9: 61–66](#).
- Haveman R, Jager H, de Ronde I. 2017. Een echo uit een koud verleden: het *Nymphaeetum candidae* Miljan 1958 in Nederland. *Stratiotes* 52: 5–31.
- Haveman R, de Ronde I, Dijkhuis E. 2021. [Het onderscheid tussen Witte en Noordelijke waterlelie](#). Website: NDFF Verspreidingsatlas; geraadpleegd op 23 maart 2021; laatste update: 2021-01-19.
- Roelofs JGM, van der Velde G. 1977. *Nymphaea candida* Presl, een waterlelie nieuw voor Nederland. [Levende Natuur 80: 170–186](#).